

Vera Vukajlović
Revolt, ki je postal manira

Franjo Francič: POŠEVNI STOLP V PISI
Založba Mladika, Ljubljana 1995

Frančičev novi kratki romanček *Poševni stolp v Pisi* je opremljen z besedilom na zavihku, ki obljublja "še posebno kvaliteto, ki je prejšnje Frančičeve knjige niso poznale: ekonomiko izraza. Tokrat v tekstu ni poetičnih vložkov, ki bi lomili dramaturgijo pripovedi, besedilo dosledno sledi svoji logiki, to posledično omogoča bralcu, da sledi besedilu. Zato pričujoče knjige ne gre jemati kot še ene v gostem nizu Frančičevih izdaj, temveč gre med njimi tudi za poseben dosežek".

Če pogledamo, kaj nam je obljubljeno, vidimo vsaj dvoje; tudi avtor ocene, verjetno tudi prošnje za subvencijo Ministrstvu za kulturo – to je napisanemu verjelo in je z dodelitvijo subvencije njen poglavitni sponzor – se zaveda, da Frančič zasipava vse živo z izdelki, ki nimajo več začetne provokativnosti, subverzivnosti, predvsem pa zaradi nabutavanja vsega mogočega ne dosegajo literarnih kvalitet začetnih del. In čeprav gre samo za reklamno besedilo, ki usmerja kupca pri izbiri med številnimi enakimi avtorjevimi izdelki na trgu – ali ne pomeni ta "posebni dosežek" nekaj v slogu "opêre bolj čisto", ta "ekonomičnost izraza" pa "že kapljica opravi z goro posode"? – potlači avtor vse prejšnje Frančičevo delo, ki doslej menda ni imelo odlik tega; "posebna kvaliteta" je očitno nekaj, kar je bodisi posledica trdega uredniškega dela ali pa nenadnega Frančičevega pisateljskega razsvetljenja. Najmanj, kar sem

pričakovala, je nekaj v stilu *Sovrašva*, za Slejka spisane zadeve, v kateri Frančič sicer ohrani vse svoje rekvizite, le da ni abortiranih otrok, v kozlanje pomočenih mladoletnic, rezanja žil z zarjavelo žlico in drugega, kar bi z radikalnostjo lahko zmotilo naročnika, odtrganega goljufigega japija. Če torej nekdo pri Frančiču hvali "ekonomiko izraza", torej urejeno in berljivo zgodbo na račun literarnosti, nekakšno lahkotnejšo žanrskost in ugajanje bralnim množicam, potem bi od Frančiča pričakovali, da bo – saj je pri Petih veličastnih dokazal, da je obrtno spreten – tem zahtevam, kakršne že so, kar najbolj ugodil.

Pa ni. Verjetno predvsem zato, ker je tekst s platnice težka potegavščina, ki jo je – očitno nalašč, saj gre kljub vsemu za nekoga, ki se zaveda balasta Frančičeve proze iz zadnjega časa – nekdo zagrešil z namenom reklame. In ta se mu je predvsem pri sponzorju splačala, tistih, ki Frančiča že dalj časa spremljamo, pa ne bo prepričala.

Po tem delu, ko sem se skoraj zapletla v to, kaj ta roman ni, pa pogledjmo, kako je z njim v resnici: *Poševni stolp v Pisi* je ena tipičnih zbirk Frančičevih fragmentov iz zadnjega časa, ki so že kar nasilno združeni širši okvir romana. Ta je sestavljen iz štirih delov, ki se dogajajo v geografsko širokem razponu med Obalo in tujino, kamor gre pripovedovalec na sezonsko delo. Tipično in pričakovano je, da prehod iz (običajne) kritike domače brezizhodnosti – sredobežni krog ponovitev je ob začasno osvobojenem ozemlju kot mestu očiščevanja in zapika najbolj tipična in večkrat ponovljena fraza – v tujino ne prinese nič bistveno novega, saj je tudi v dobiček usmerjena duhovna plehkost tujine izpostavljena enakim izbruhom gnusa.

Jasno je, da Frančičeva odtujenost, katere predpostavka je radikalizirana romantična delitev na lepo dušo (marginalca) in grdo in banalno, duhovno plehko okolico in družbo nasploh, ne (z)more pridobiti s spremembo okolja prav nič. Ob spremembi okolja se izkaže, da je revolt pravzaprav postal manira, ne le v vedenjskem, temveč tudi in predvsem v pisateljskem smislu; drža (in obenem pisateljska lega) nenehnega pizdenja čez vse in vsakogar sta popolnoma isti, do nezvesti ponavljani in že prebrani. Novo je morda le to, da Frančič obračunava z nekaterimi lokalnimi pisateljskimi veličinami, da torej razgalja, morda pa še bolj pretirano obsoja razmere v slovenski, natančneje v južnoprimorski lite-

rarni sceni. In pri tem pozablja, da mu ravno dobrohotnost vseh po vrsti, pa veliko število založb in razmeroma zakrnelo uredniško delo z avtorji omogočajo objavljanje vseprek, sorazmerno poznanost – in, saj predvsem zato tudi gre, preživetje.

Poševni stolp v Pisi je precej nenenoten, občutek imamo, da so fragmenti združeni na silo, kar je še posebej očitno pri njihovem označevanju; v vseh štirih delih imajo številke, nekateri med njimi, in ti niso oštevilčeni, v zadnjih dveh pa – slogovno neutemeljeno in brez pravega učinka – tudi nekakšne pojasnjevalne mednaslove, ki so očitno ostanek morebitnih revialnih objav. In to, da so fragmenti, že vsak znotraj sebe nalomljen in pogosto neenoten, še precej pomešani, tako da uničujejo vsakršno zgodbo, je tisto, kar dodatno uničuje "dramaturgijo pripovedi", ki tako ni niti kronološka, niti nima kakšnega posebnega razvoja, niti se kaj posebnega ne začne, kaj šele dokonča. Ves svet, od otroštva do izmišljij, sanj in blodenj, bluzenj in nekaterih prepoznavnih faktičnih dogodkov je v teh nasekanih zgodbah ves naenkrat, zavest se samo sprehaja po njem in izbira – tako mogoče ona misli – te vsebine. Pri tem imamo včasih občutek, ki daje Frančiču kljub vsemu neko avtentičnost, namreč da se vsebine izrinjajo, prekrivajo, da gre kljub vsemu za nekakšen tok zavesti, ki ga prekinjajo bolj travmatične, bolj udarne epizode. Da je torej razlomljenost posledica tega, da v neizrazito pripovedovanje vdre nekaj učinkovitega, drastičnega, nekaj, kar nosi s seboj večjo količino prizadetosti ali jeze; potem je ta nova vsebina ravno zaradi svoje večje intenzivnosti nekaj časa v središču pisateljske pozornosti, dokler se ne razvojeni in upeha, dokler je ne zamenja drugo, bolj boleče in razboleno mesto.

Pripovedne tehnike so v *Poševnem stolpu v Pisi* zelo raznorodne, nihajo med samonagovorom, nekakšnim asociativnim napol notranjim monologom, pa utrinki, napol fantazijami in spomini na pogovore, pretežno z bivšimi ljubicami, s katerimi pripovedovalec dosledno nima sreče, v vse to pa so primešane še kakšne sanje – kjer se še posebej razbohotijo tipični "lirični vložki"; ti so še posebej pisani kot nekakšna začetniška metaforizacija in nabreklost sloga, ki se izživi pri "pisanju o ničemer", kakršno mrgoli po srednješolskih literarnih glasilih.

Pri tem ne gre le za to, da te zgodbe zgubljajo svojega naslovnika

in se uvrstavajo same vase, temveč se jim izmika tudi pripovedna pozicija. Tako se *Stolp v Pisi* začne s stavkom: "So bili časi, ko te je zanimal samo ruker, da bi čim prej fukal, čim večkrat s čim manj spomina, zdaj pa bi rad bil z žensko, reče glas iz teme." Kaj je zdaj ta glas iz teme, saj nikakor ne gre za pogovor z nezavednim, s spominom? Bolj gre za fiktivnega sogovornika in s tem zadnjega, izmišljenega naslovnika vseh drugih premišljevanj o čakanju na skok s pečine in spomine, zaradi katerih si spet "sfukano sfukan pankrt" in sploh vse tisto, kar iz Frančičevega opusa že poznamo.

Morda najbolj moteči so tisti deli, v katerih je jasno vidno, da mu zmanjka snovi, pa se umakne v kakšno zgodbo o samomoru ali težkem otroštvu, ki tako že s tem, da se je zgodila, okrivi družbo. In ker ta ni sestavljena iz nikogar drugega kot nas, ki smo bolj komformistični, nekako napade tudi nas, ker nismo naredili nič. Trik tega pripovedovanja je tudi v tem, da gre za rezervat, za zapik, ki ga omogoča mesto in način izrekanja; začasno osvobojeno ozemlje tako ni nič drugega kot svet literature, kjer je Frančič zavarovan s svojo marginalno pozicijo, ki ga varuje pred neizprosno kritiko. Hkrati že prežvečene in prepoznavne epizode, ki naj bi imele tudi nekakšen socialni učinek, ravno s ponavljanjem in predvidljivostjo postajajo vse bolj zvođenele, neprepričljive, s svojo površnostjo in preveliko frekventnostjo izgubljajo ves morebitni "ruker" in postajajo zrucana pisateljska manira.

In to bo ostalo tako dolgo – in ob tem želje Frančičevih bralcev, kakršne je kot že nekaj obstoječega izrazil pisec spremnega teksta – dokler Frančičeva zgodba ne bo dosegla ustavitve ognja, če že ne premirja s svetom, dokler zaradi nujne odraslosti, ki prinese tudi večjo prilagodljivost in sprijaznjenost, ne bosta sedli za pogajalsko mizo okrutna empirija in lepa duša. Za to pa se v *Poševnem stolpu v Pisi* še ne kažejo nikakršni znaki.